

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

DEMARŞİ, SORTİSYON ve ROTASYON

Temsilcilerin ve Yöneticilerin Seçimi ve Atanmasında Kura İle Rastgele Seçim (Sortisyon) ve Görev Süresi Sınırlaması (Rotasyon): Fayda ve Maliyet Analizi*

Coşkun Can AKTAN

Prof.Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

Serdar YAY¹

Doç.Dr.

Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: serdaryay@sdu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8726-744X

Öz

Demarşı, devlet temsilcilerinin ve yöneticilerinin oylama yöntemi ile değil, kura ile rastgele seçilmesini ve aynı zamanda temsilcilerin/yöneticilerin görevde kalma süresinin belirli bir zaman dilimi ile dönemsel sınırlandırılmasını ifade eden bir siyasi yönetim şeklidir. Bu çalışmamızda demarşı adı verilen siyasi rejimin iki temel direğini oluşturan sortisyon ve rotasyon yöntemlerinin avantaj ve

---

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** serdaryay@sdu.edu.tr

Atf (APA): Aktan, C. C. & Yay, S., (2021), Demarşı, Sortisyon ve Rotasyon -Temsilcilerin ve Yöneticilerin Seçimi ve Atanmasında Kura İle Rastgele Seçim (Sortisyon) ve Görev Süresi Sınırlaması (Rotasyon): Fayda ve Maliyet Analizi-, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 13 (2): 228-259.

Lisans: Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır.

dezavantajlarını ortaya koymaya, diğer bir ifadeyle fayda ve maliyet analizini yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: *Kura ile Seçim, Rastgele Seçim, Sortisyon, Rotasyon*

Alan Tanımı: *Kamu Yönetimi, Kamu Tercih, Siyaset Bilimi*

DEMARCHY, SORTITION AND ROTATION

The Implementation of Random Selection (Sortition) and Term Limit (Rotation) Methods for the Selection and Appointment of Representatives and Public Servants: A Benefit and Cost Analysis

Abstract

Demarchy is a political system or regime in which the state is governed by randomly selected decision makers who have been selected by sortition from an inclusive group of citizens to form a government, and make policy decisions. The method adopted and applied in the demarchy regime is the random selection system by lot. The inseparable part of this system is “rotation in office”. This term refers to an obligation on the holder of a public office to stay there at a certain time and/or period. In this study, we will try to explore the advantages and disadvantages of sortition and rotation methods, which constitute the two pillars of the political regime called demarchy.

Key Words: *Sortition, Allotment, Selection by lot, Random Selection, Rotation, Term Limits*

JEL Codes: *B11, H83, O32*

I. GİRİŞ

Demokrasi seçilmişlerin ve atanmışların hâkim olduğu bir yönetim şeklidir. Halkın özgür iradesi ile kendi temsilcilerini seçmesi demokrasi teorisinin temelini oluşturur. Seçim ve oylama demokrasinin olmazsa olmazıdır. Millet sandığına davet edilir, oy kullanması istenir, sandıklar açılır, oylar sayılır ve sandıktan çıkan sonuç demokrasinin namusu adıyla “*millet iradesi*” olarak kutsanır ve yüceltilir. Ve sonrasında seçilenler devletin yönetiminde makam ve görevleri “*atama*” usulü ile istedikleri kişilere dağıtırlar. Özetle “seçim” ve “atama” demokrasinin iki temel direğidir.

Sortisyonel demarşı² ise yukarıda tanımlanan şekilde bir demokrasi teorisini tamamen reddeder. Sortisyonel demarşı rejiminde demokrasilerde olduğu gibi bir seçim ve oylama sistemi mevcut değildir. Oy kullanmak üzere sandığa davet edilen ne bir seçmen vardır, ne de seçilen bir milletvekili. Sortisyonel demarşı partilerin, politikacıların, partizanlığın ve seçim kampanyalarının olmadığı bir siyasi sistem tasarımıdır. Demarşı rejiminde demokrasilerin iki temel direğini teşkil eden “seçim” ve “atama” usulleri geçerli değildir. Bunun yerine benimsenen yöntem “sıra” ve “kura” usulleridir. Sıra usulü ancak oldukça az sayıdan oluşan gruplarda ve mikro-organizasyonlarda uygulanması benimsenen bir yöntemdir. Sortisyonel demarşı rejiminde asıl benimsenen ve uygulanan yöntem kura ise rastgele seçim sistemidir. “Sortisyon” adı verilen bu sistemin ayrılmaz parçası ise “rotasyon”dur. Kamusal alandaki tüm makam ve görevlere seçilecek ve atanacak kişiler kura ile rastgele seçim yapılmak suretiyle belirlenir (sortisyon) ve göreve atanan kişi o makamda ve mekânda ancak sınırlı bir süre ve sınırlı bir dönem görev yapabilir (rotasyon).

Buraya kadar dört ayrı usul ya da yöntemden söz etmiş bulunuyoruz: “Seçim”, “atama”, “sıra” ve “kura”. Özetle ve sonuç olarak, seçim ve atama demokrasilerin; sortisyon (sıra/kura) ve rotasyon ise demarşinin iki temel direğidir. Sadece atama ise otokrasi adı verilen rejimlerin temelidir. Bu dört sistem karma bir usule de dönüştürülerek uygulanabilir.

Bu çalışmamızda demarşı adı verilen siyasal yönetimin iki temel direği olarak ele aldığımız sortisyon ve rotasyonun fayda ve maliyet analizini yapmaya başka bir ifadeyle avantaj ve dezavantajlarını kısa başlıklar altında özetlemeye çalışacağız.

---

² Coşkun Can Aktan demarşı rejimini “*anayasal demarşı*” ve “*sortisyonel demarşı*” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Aktan’a göre *anayasal demarşı*, devletin görev ve fonksiyonlarının, güç ve yetkilerinin formel ve informal kurallar ve kurumlarla etkin bir biçimde sınırlandırılmasını ifade eder. *Sortisyonel demarşı* ise devlet temsilcilerinin ve yöneticilerinin oylama yöntemi ile değil, kura ile rastgele seçilmesini ve aynı zamanda temsilcilerin/yöneticilerin görevde kalma süresinin belirli bir zaman dilimi ile dönemsel sınırlandırılmasını ifade eder. Bkz. Aktan, 2017. Demarşı adı verilen siyasi sistem tasarımının teorik ve felsefi temelleri üzerine geniş bir literatür mevcuttur. Bu konuda başlıca şu kitap ve makalelere müracaat edilebilir: Bourricius, 2013; Burgh, 1998; Burnheim, 1985, 2016; Carson & Martin, 1999; DeLannoi & Dowlen, 2010; Marin, 1994; Hiebaum, 2013; Reybrouck, 2013; Zaphir, 2019. Demarşinin tarihsel temelleri konusunda ise bkz. Zeitoun, Osterloh, Frey, 2014; Sinclair, 1988; Headlam, 1891.

II. SORTİSYON: BİR FAYDA-MALİYET ANALİZİ

Kura İle Rastgele Seçim/Atama Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları³

II.1. AVANTAJLARI

1. Eşit seçilme hakkı sağlar.

Sortisyon yönteminin en büyük avantajı en yoksul ve güçsüz vatandaşların kamu görevlerine getirebilmesi, devlet yönetiminde söz hakkının olabilmesidir. Dolayısıyla da sortisyon sisteminde bütün vatandaşların eşit seçilme şansı bulunmaktadır. Demokrasi adı verilen siyasi rejimde bırakınız en üst kamusal görevleri ve makamları (milletvekili olmak, bürokrasinin üst kademelerine atanmak vs.) en küçük bir taşra biriminin yönetimine seçilebilmek ya da atanabilmek bile çoğunlukla siyasal iktidarı elinde bulunduran hükümetlerin takdirinde ya da yetkisindedir. Öte yandan genel seçimlerde ya da yerel yönetim seçimlerinde aday olabilmek bile para ve servet birikimi ile yakından ilgilidir. Modern demokrasilerde seçim kampanyalarının muazzam boyutlara ulaşan maliyetlerini göz önünde bulundurduğumuzda demokrasilerin en önemli unsuru kabul edilen seçimlerde tam anlamı ile eşit seçilme hakkının varlığından söz etmek mümkün değildir. Maddi imkânları elverişsiz bireyler her ne kadar söz konusu görevlere seçilmek ve söz hakkı sahibi olmak isteseler de uygulamada bunun gerçekleşmesi kolay değildir. İşte, sortisyon yöntemi bu eşitsizliği ortadan kaldırmakta, en başta da ifade ettiğimiz gibi en yoksul ve güçsüz vatandaşlara dahi seçilme şansı tanımaktadır.

Ayrıca sortisyon yönteminde Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto ve Robert Mischels gibi isimlerin dikkat çektiği demokrasiyi etkisizleştiren elit yapıların siyasete hâkimiyeti gibi bir ayrıcalık söz konusu değildir. Konuyu biraz detaylandırmak gerekirse; Mosca, toplumu yönetenin her zaman için belirli bir sınıf olduğunu belirtmiştir. Toplumları "yönetici" ve "yönetilen" olmak üzere iki sınıfa ayırmıştır. Yönetici sınıf, daima azınlıktır ancak iktidarı tekelinde tutmaktadır. Yönetilen sınıf ise tamamen yönetici sınıfın kontrolindedir⁴. Aynı bakış açısı ile Pareto ise toplumları "elit" ve "elit olmayan" şeklinde ikiye ayırmış ancak Mosca'dan farklı olarak elit sınıfı da "yönetici" ve yönetici olmayan" elit gruplar şeklinde ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Buna göre yönetici elit sınıfı siyasal iktidar

³ Sortisyon yönteminin esasları, işleyişi, fayda ve maliyetleri konusunda genel bilgiler için bkz. Stone, 2011a,2011b; Guerrero, 2014, Dowlen, 2019; Lopez-Rabatel & Sintomer, 2020.

⁴ Mosca'nın elit teorisi hakkında detaylı bilgi için bkz: Mosca, 1939.

üzerinde etki sahibi olan kişilerden meydana gelmekte ve siyaset bu elit kesimce şekillenmektedir⁵. Son olarak Mischels ise diğer iki önemli isimden farklı olarak siyasi partilerdeki oligarşik eğilimleri incelemiş; siyasal karar alma sürecinde parti içi demokrasinin etkin bir şekilde işlemediğine ve siyasi partilerde belirli bir elit kesimin katı hegemonyasına dikkat çekmiştir (Aktan, 2017: 116-121). Özetle ve sonuç olarak Michels'in "*Oligarşinin Tunç Yasası*"⁶ olarak nitelendirdiği bu katı hegemonya, ayrıca Mosca hem de Pareto'nun vurguladığı durum siyasette azınlığın hüküm sürmesi anlamına gelmektedir.

Son olarak, demokrasiyi bir "*gizli aristokrasi*" ve evrensel oy hakkını bir "*burjuva yalanı*" olarak tanımlayan anarşist düşünür Pierre-Joseph Proudhon'un bu tanımlamalarının kökeninde de elit yapıların siyasete hâkim olduğu, seçimlerin ise elit yapıların kitleleri kolaylıkla yönlendirebileceği bir araç olduğu görüşlerinin bulunduğunu da eklemek gerekir⁷.

Sortisyon yönteminde ifade edilen şekilde azınlık ve elit sınıfların hâkimiyeti veya hegemonyası son bulmakta ve tamamen ortadan kalkmaktadır. Sortisyon yöntemi eşitliği garanti eden bir yöntemdir. Bu yöntemde her bir vatandaşın seçilebilme şansı eşittir, herhangi bir gruba ayrıcalıklı muamele yapılması, çıkar ve baskı gruplarının müdahalesi gibi siyasal karar alma sürecinde karşılaşılan durumlara rastlanması mümkün değildir.

2. Azınlığın temsili problemini ortadan kaldırır.

Demokrasilerde halk çoğunluğu, siyasi iktidarı belirleyen temel faktördür. Siyaset bilimci Giovanni Sartori'ye göre demokrasilerde toplumsal bir uzlaşma zemininin oluşabilmesi için genel kabul gören ilke, çoğunluğun düşüncesinin daima doğru olduğudur (Sartori, 1977: 105).

Azınlıklar ise toplumda herhangi bir nitelik yönünden ayrı ve sayıca az olan kesimlerdir. Söz konusu nitelik, din, dil, etnik köken vs. olabilmektedir. Hiç şüphesiz seçim yönteminde azınlıkların karar ve tercihleri, çoğunluğun karar ve tercihlerinin yanında bir anlam ifade etmemektedir. Çoğunluğun karar aldığı bir siyasal süreç, azınlıkların sürece katılmaması ve temsil edilmemesi anlamına gelmektedir.

⁵ Pareto'nun elit teorisi hakkında detaylı bilgi için bkz: Pareto, 1935.

⁶ Michels'in Oligarşinin Tunç Yasası hakkında detaylı bilgi için bkz: Michels, 1962.

⁷ Proudhon'un görüşleri için bkz: Proudhon, 1927.

Demokrasilerde birbirlerine en muhalif siyasi partilerin bile karşılıklı çıkar alışverişleri uğruna yaptıkları oy ticareti, seçim ittifakları vs. söz konusudur. Bütün bunlar aslında birer siyasette kalma mücadelesi yöntemi olup, değerlerden uzak bir şekilde menfaatler uğruna bir araya gelmek ve işbirliği yapmaktır. Seçim yönteminin uygulanmadığı ve hatta siyasi partilerin varlığına bile gerek kalmayan sortisyon yöntemi bu tür faktörleri de engellemeye yarayacaktır. Çünkü, kura usulü en küçük azınlıkların bile temsiline ya da göreve atanmasına fırsat tanımaktadır.

3. Kayırma ve kollamaya izin vermez.

Günümüzden yaklaşık 2500 yıl öncesinde büyük bir aklın ve bilgeliğin ürünü olarak Antik Yunan'da geliştirilmiş olan, muhtelif kamu görevlerine ve makamlara seçilecek olan kişilerin kura ile rastgele seçimine imkân sağlayan kleroterionların en önemli ortaya çıkış sebeplerinden biri Antik Yunan'da görülen rüşvet, kayırma, kollama vb. yolsuzluk faaliyetlerinin önlenmesidir⁸.

Bugün özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kamu yönetimlerinin en büyük problemlerinin başında kayırmacılık gelmektedir. Örneğin, seçimle iş başına gelen siyasetçiler iktidara geldikten sonra kendilerini destekleyen seçmen gruplarına çeşitli şekillerde ayrıcalıklar tanıyabilmektedir. Öte yandan bir de atanmışlar, yani bürokrasi vardır ki en az seçilmişler kadar demokrasinin etkin bir şekilde işlemesine engel olmaktadır. Ne yazık ki seçilmişler tarafından akrabadan, eş-dosta, hemşerilerden mensubu olunan herhangi bir topluluk-cemaate tanınan birçok ayrımcılık, yani kayırmacılık kamu yönetiminin kanayan yarasıdır. Kayırmacılık, herhangi bir kamu görevi için gerekli beceri, yetenek, başarı, eğitim düzeyi vs. aranmaksızın atama yapılmasıdır. Bu durum, atanmışların seçilmişlere sonsuz sadakatine de yol açmakta, devletin en önemli kurum ve organlarında yozlaşmaları yaygınlaştırmaktadır.

Seçim yöntemi ile iktidara gelen seçilmişlerden de atama yöntemi ile görevlendirdikleri atanmışlardan da kurtulmanın yolu devlet yönetiminde sortisyon sisteminin tesisidir. Herhangi bir kamu görevi için gerekli asgari şartların dikkatle alınarak kuraya dahil olma şartlarına uyan vatandaşlar arasından birinin, sınırlı bir süre için o görevi yerine getirmesine olanak tanıyan bir

---

⁸ Kleroterion hakkında detaylı bilgi için Türkçe literatürde şu kaynağa müracaat edilebilir: Aktan & Yay, 2021.

sortisyon yönteminin tercih edilmesi liyakatın tesisi için önemli bir adım olacaktır.

4. Partizanlık, hizipçilik ve kutuplaşmaları azaltır.

Siyasi partilerin iktidara geldikten sonra kendilerini destekleyen seçmenlere muhtelif şekillerde ayrıcalıklı işlemler yaparak haksız yere menfaat sağlamaları "*politik yandaşlık*" veya "*partizanlık*" olarak adlandırılmaktadır (Aktan, 2017b: 19). Partizanlık özellikle yerel kamu hizmetlerini yürüten hizmet birimlerinde yaygın olarak görülmekte ve toplumun zararına sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum toplumda bir ayrışmaya neden olmaktadır. "*Siyasi kutuplaşma*" olarak tanımlanan bu durum tıpkı siyasi partizanlık gibi toplumsal düzeni bozmaktadır. Siyaset arenasında karşılaşılan bir diğer durum ise "*siyasi hizipçilik*" tir. Bir siyasi partiye mensup grubun, söz konusu partinin temel ilkelerine, hedeflerine, politikalarına vs. uzak durmakla yetinmeyip, bütün bunlara karşı politikaları benimsemesi, parti içi düzeni bozması ve yeni bir topluluk oluşturma çabasıdır.

Hatırlatmak gerekirse, Antik Yunan'da geliştirilmiş olan ve yukarıda da değindiğimiz kleroterion cihazının ve dolayısıyla da kura yönteminin uygulanması devlet idaresinde ve diğer kamu görevlerinde kabileler ve etnik topluluklar arasında yaşanan güç savaşlarına ve bunun da beraberinde getireceği hizipçilik ve kutuplaşmalara da son vermiştir.

Sonuç olarak, sortisyon yönteminin varlığı yalnızca siyasi açıdan değil, toplumsal açıdan da önemli faydalar sağlayacaktır. Çünkü sortisyon yönteminde siyasi rekabete ihtiyaç bulunmamaktadır. Şartları iyi belirlenmiş bir sortisyon yönteminde ihtiyaç duyulan tek şey şanstır. Dolayısıyla sortisyon yönteminde partizanlık, hizipçilik ve kutuplaşmalara yer yoktur.

5. Eksik enformasyon ve irrasyonallite sorunlarını çözer.

Demokrasi birçok faktörden ötürü başarısız ve hatta imkânsızdır. Bu faktörlerin başında eksik enformasyon ya da siyasal bilgisizlik gelmektedir ki teoriye göre oy kullanacak olan seçmenler, hükümet politikaları, siyasi partiler, adaylar vs. hakkında tam enformasyona sahip değildir. Diğer bir faktör siyasal ilgisizliktir, buna göre toplumun bütün üyelerinin siyaset ile yakından ilgilenmesi mümkün değildir. Demokrasilerde "*irrasyonallite*" adı verilen sorun çoğunlukla ihmal edilmekte ve gözden kaçırılmaktadır. Oy kullanacak olan seçmenlerin siyasal katılımı yüksek olduğu ve en azından yeterli enformasyona sahip oldukları gibi iki

varsayım geçerli olsa dahi seçmenlerin kendilerine ulaşan enformasyonu zihinlerinde doğru muhakeme ve muhasebeye tabi tutmaları ve sonuçta doğru, sağlam, güvenilir ve tutarlı bir tercihte bulunmaları asla garanti edilebilecek bir durum değildir. Millet iradesi adı verilen ve kutsanan aslında bir hurafe, retorik ve hamasetten başka bir şey değildir. Zihinsel psikoloji (cognitive psychology) alanında yapılan çalışmaların ortaya koyduğu gibi insanlar özel tercihlerinde olduğu gibi kolektif tercihlerinde de sayısız zihinsel hata ve yanılğı (cognitive bias) ile bir arada yaşamaktadırlar (Aktan, 2020: 15-17).

Kamu tercihi iktisadı alanında çalışmalar yapan araştırmacılar seçmenlere çok daha az güç emanet etmenin önemine vurgu yaparlar. Davranışsal politik iktisadın irrasyonel varsayımı altında en doğru ise seçmenlere hiç bir güç emanet etmemektir. Bu anlamda sortisyon yönteminde seçmenlerin herhangi bir fonksiyonu olmadığından seçmenlerin irrasyonel olmaları da bir anlam ifade etmeyecektir. Dahası, sortisyon yöntemi gerçek demokrasinin uzun zamanlar boyunca sınanmış eski bir yöntemidir ve demokrasiyi etkisizleştiren birçok faktörün ortadan kalkmasını sağlamaktadır. Örneğin sortisyon yönteminde, esasen seçim yönteminin var oluşundan kaynaklanan siyasal bilgisizlik ve siyasal ilgisizlik sorunları bir önem ifade etmemektedir. Çünkü, sortisyon yönteminde seçim, sandık, oylama, seçmen, seçen, seçilen gibi unsurların hiçbirisine yer yoktur.

6. Politik miyopluk ve politik unutkanlık vs. sorunlarını ortadan kaldırır.

Günümüzün modern demokratik toplumlarında siyasete ve siyasetçilere karşı giderek artan bir güven erozyonu söz konusudur. Siyaset, bu güvensizliği kullanacak kadar kötü bir alan, siyasetçiler ise bu güvensizlikten politikalar üretecek kadar menfaat düşkündür. Örneğin, özellikle seçim dönemlerinden önce görülen ve yeniden seçilme/iktidarda kalma vs. amaçlardan dolayı siyasetçilerin seçmenleri etkileyecek politikaları tercih etmesi söz konusu olmaktadır. Yalnızca kendi önünü gören ve kısa vadeli menfaatlerine odaklanan seçmenlerin var olduğu bir toplumda halkın doğru tercihlerde bulunduğunu söylemek elbette doğru olmayacaktır. Bu durum kamu tercihi literatüründe "*politik miyopluk*" olarak bilinmektedir. Seçmenler miyop olduğu kadar unutkanıdır. Hiç güven duymasalar dahi seçimler yaklaştıkça adeta para musluklarını açan siyasetçilerin daha önce topluma yükledikleri maliyetleri (israf, savurganlık, yolsuzluklar vs.) bir anda

unutabilirler. Kamu tercihi iktisatçıları bu durumu "*politik unutkanlık*" olarak adlandırmaktadırlar.⁹

Politik miyopluk, siyasal iktidar açısından bilinçli olarak tercih edilen bir politikadır. Seçim öncesinde iktidarın tek hedefi seçimi yeniden kazanmak olduğundan, bu hedefe odaklanan iktidar partisi, oy kazandıracak politikaların uzun vadede olumsuz sonuçlarını bilmesine veya tahmin etmesine rağmen kendisini bu politikaları uygulamaktan alıkoymamaktadır. Şüphesiz asıl miyopluk seçmenlerin kısa vadeli menfaatlerine yönelik hükümet politikalarına destek vermeleridir.

Seçmenlerin tercihlerinin irrasyonel olmasına neden olan faktörler bunlarla sınırlı da değildir. Örneğin, seçmenlerin bir diğer özelliği de eksik enformasyona sahip olmalarıdır. Bu noktada kamu tercihi teorisinin temellerinde büyük katkıları olan Amerikan iktisatçı Anthony Downs'a unutmamak gerekmektedir. Downs'un eksik enformasyona sahip olarak nitelendirdiği seçmenler, seçim sürecinde doğru karar verme konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmayıp, yeterli özeni göstermemektedir.¹⁰

Buraya kadar özetlediğimiz sorunlar kura ile rastgele seçim yönteminde geçerli değildir. Tekrar edelim ki, sortisyonel demarşilerde ne akılsız koyun sürüsü (irrasyonel millet iradesi) ne de onlara yalan söyleyecek ve onları kandıracak kurt politikacılar söz konusu değildir.

7. Hizmet kayırmacılığına izin vermez.

Demokrasilerde siyasal karar alma sürecinin en önemli aktörleri olan siyasetçilerin, bu süreçteki davranışlarındaki temel güdü özel çıkarlarını maksimize etmektir. Siyasal karar alma sürecinin bir diğer önemli aktörü olan seçmenler de aynı şekilde özel çıkarlarını maksimize etme gayesindedir. Buna göre, siyasetçiler oylarını maksimize etmeye ve iktidarı kazanmaya, seçmenler ise kamu politikalarından maksimum fayda sağlamaya çalışmaktadırlar. Kamu tercihi teorisi bu durumu "*rasyonalite ve "maximizasyon"*" ilkeleri ile açıklamaktadır. Buna göre siyasi karar alma sürecinde temsilciler toplumun iyiliği veya çıkarı yerine siyasi çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadır. Siyasi karar alma

⁹ Politik miyopluk ve politik unutkanlık kavramları için bkz. Aktan,2017b.

¹⁰ Downs'un demokrasi teorisi hakkında detaylı bilgi için bkz: Downs, 1957. Eksik enformasyon konusunda detaylı bir analiz için bkz. Aktan. Aktan, 2017b.

sürecinin diğer önemli unsurları olan atanmışlar ve seçmenlerin de gayesi, tıpkı temsilciler gibi şahsi menfaatlerini maksimize etmektir (Aktan, 2017b: 11).

Böylece kamu harcamaları daha çok özel çıkarlar doğrultusunda dağıtılacaktır. Bu durum özel menfaatlerin toplumsal menfaatlere tercih edilmesi anlamına geldiği gibi, kaynakların etkinsiz dağıtımına da yol açacaktır. Örneğin, seçim sonucunda iktidara gelen siyasetçilerin kendi seçim bölgelerine daha çok kamu kaynağı aktarma eğilimi çoğunlukçu demokrasilerde yaygın bir politik yozlaşma örneğidir. Bu durum kamu tercihi literatüründe hizmet kayırmacılığı (pork barreling) olarak adlandırılır (Aktan, 2017b).

Hemen beliretelim ki, sortisyon yönteminde hizmet kayırmacılığı adı verilen yozlaşmaya yer yoktur. Sortisyon yöntemi ile göreve gelen bir kişinin aynı göreve millet tarafından yeniden seçilmesi gibi bir durum geçerli değildir. Kura ile göreve gelen kişi ya da kişiler toplumsal çıkarlara en azından seçim sistemi ile göreve gelen kişi ya da kişilere göre daha fazla hizmet edeceği söylenebilir.

8. Politik manipülasyonlar son bulur.

Politik manipülasyon siyasetçilerin seçmenleri yanıltmaları ve böylece oylarını maksimize etmeye çalışmaya yönelik davranış ve eylemlerini ifade eder. Aşırı vaatte bulunma ve yalan, propaganda, aşırı bilgi sunma, gizlilik, gündem değiştirme, ittifak, hileli seçim bölgesi taksimatı (gerrymending) politik manipülasyonun başlıca türleridir (Aktan, 1992: 45-48).

Günümüzün modern demokrasilerinde en tartışmalı unsurların başında hiç şüphesiz seçimler gelmektedir. Tarih, hemen hemen bütün demokrasilerde, en az seçim sürecinde olduğu kadar seçim sonuçlarının resmi olarak ilan edilmesine dek geçen süreçte ortaya çıkan büyük olaylar ve tartışmalara tanıktır. Mükerrer oy kullanımı, mühürsüz-geçersiz oyların sayımı, online oy kullanımına muhtelif programlar aracılığıyla müdahale vs. durumların ve beraberindeki tartışmaların seçimlerde görüldüğü gerçektir. Seçim yöntemi ile kıyaslanamayacak derecede fırsatlar sunan sortisyon yöntemi bütün seçim hile ve manipülasyonlarını ortadan kaldırmaktadır.

Sortisyon yönteminin seçim yöntemine göre daha etkin ve demokrasinin güçlendirilmesi adına güçlü bir yöntem olduğunu siyasetçilerin seçim öncesi uyguladığı farklı stratejilere bakarak da söyleyebiliriz. Seçim öncesi süreçte seçimleri kazanma adına siyasetçilerin aşırı vaatte bulunma, yalan, dolan,

kandırma, propaganda gibi yollarla "*politik manipülasyonlara*" başvurdukları seçim süreçlerinin tartışılmaz gerçeğidir. Siyasetçiler, seçim meydanlarında gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını bile bile bu yollara başvururlar. Yalan, aşırı vaat vs. çoğunlukçu demokrasilerin adeta vazgeçilmezidir. Politik manipülasyonun bir diğer yolu propagandadır. Seçim aşamasında, iktidarda bulunan parti gücü ve yetkilerini sınırsız bir şekilde kullanarak radyo, televizyon, internet vs. kitle iletişim araçları aracılığıyla propaganda yaparak yeniden seçilme gayreti göstermektedir. Hemen belirtelim ki demokrasilerde görülen bütün manipülasyonlar seçim yönteminin varlığı ile yakından ilişkilidir. Çünkü siyasetçiler bütün bu ahlaksızlıkları seçimleri kazanmak için yaparlar. Sortisyon yönteminde seçimler olmadığından yukarıda sayılan türde politik manipülasyonların hiç birisi söz konusu değildir.

9. Kamu harcamaları ve kamu istihdamındaki gereksiz ve aşırı büyümeyi ortadan kaldırır.

Literatürde devletin büyümesine ilişkin teori ve görüşler incelendiğinde devletin büyümesine ekonomik, siyasi, sosyal vs. birçok faktörün neden olduğu görülmektedir, kesin olan şey ise bu konuda ilk araştırmaları yapan Alman iktisatçı Adolph Wagner'in uzunca yıllar önce tespit ettiği gibi devletin faaliyetlerinin ve dolayısıyla da kamu harcamalarının da sürekli olarak artmasıdır.¹¹ Öte yandan Parkinson kanunları adıyla tanınmış olan Cyril N. Parkinson'a göre iş hacmi ne olursa olsun istihdam edilenlerin sayısı da sürekli olarak artmaktadır.¹²

Hiç şüphesiz nüfus artışı, savaş, depresyon vs. dönemlerinde devletin büyümesi kaçınılmaz ve hatta zorunluluktur. Ancak, devletin büyümesi siyasi karar alma sürecindeki aktörlerin çıkar kavgalarının sonucunda da olabilmektedir ve bu durum günümüz demokrasilerinde oldukça yaygındır. Yukarıda muhtelif başlıklar altında ele aldığımız ve siyasi karar alma sürecinde karşılaşılan sorunların tamamı devletin büyümesine neden olmaktadır. Örneğin, seçim dönemleri yaklaştığında siyasi iktidarların yeniden seçilebilmeyi garantilemek için kamu harcamalarını arttırma eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Seçimler sonrası ise bu kez iktidar partisinin partizanlarını muhtelif kamu görevlerine getirmesi veya ataması söz konusu olmaktadır.

---

¹¹ Wagner'in adı ile anılan Wagner Kanunu ya da Kamu Harcamalarının Artış Kanunu hakkında detaylı bilgi için bkz: Wagner, 1883.

¹² Parkinson'un adı ile anılan Parkinson Kanunu hakkında detaylı bilgi için bkz: Parkinson, 1957.

Sortisyon yönteminde özellikle seçim sisteminin var oluşundan kaynaklı ve devletin büyümesine neden olan faktörlerin ortaya çıkması söz konusu değildir.

10. Partilere yapılan yardımları ve seçim harcamalarını vs. tamamen ortadan kaldırır.

Seçimlerde gönül verdiği siyasi partiden aday olmak isteyen bir birey düşünelim. İlk olarak aday adaylığı süreci ve seçimlerin belki de birkaç yıl öncesinden başlayan lobicilik faaliyetleri söz konusu olmaktadır. Sonrasında söz konusu siyasi parti tarafından belirlenen aday adaylığı ücreti ile başlayan ofis ve araç kiralama bedelleri, seçim bölgesi ziyaret giderleri, reklam harcamaları vs. ile devam eden maliyetli bir süreç adayı beklemektedir. Adaylık kesinleşince bütün bu masraflara yenileri eklenmektedir. Sadece adayların değil, siyasi partilerin de seçim süreçlerinde harcamaları (reklam, tanıtım vs.) zirveye ulaşmaktadır. Bir de bu sürecin devlet tarafı vardır ki seçimlerin esas yükü kamu kaynaklarından karşılanmaktadır. Oy pusulaları, zarf, tutanak vs. basım ve dağıtım giderleri, hazine yardımları, seçim görevlilerine yapılacak ödemeler vs. devlet için ciddi bir maliyet anlamına gelmektedir. Bütün bu idari maliyetlerin yanı sıra seçim dönemi, öncesi ve sonrasının zaman maliyeti, bilgi edinme maliyeti, işlem maliyetleri derken ortaya akıllara zarar bir yüksek masraf çıkmaktadır. Oysa sortisyon yöntemi büyük maliyetlere sebep olmamakta, aksine ciddi kolaylıkları da

11. Çıkar ve baskı gruplarının etkisini ve rant kollama faaliyetlerini azaltır.

Türk siyaset bilimci Münci Kapani, çıkar ve baskı gruplarını adeta birer görünmez hükümet, üçüncü bir meclis veya anonim imparatorluk olarak değerlendirmektedir. Bu gruplar kendi çıkarlarını maksimize etme peşindedirler ve bu çıkarların toplum çıkarları ile bağdaşması mümkün değildir. Üstelik bu grupların siyasi partiler gibi herhangi bir seçmen kitlesi karşısında hesap verme sorumluluğu gibi yükümlülükleri de bulunmamaktadır (Kapani, 2014: 228-229).

Çıkar ve baskı grupları, siyasal karar alma sürecini çok önemli ölçüde doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen aktörlerdir. Oldukça etkin bir şekilde örgütlenen çıkar ve baskı grupları siyasal karar alma sürecini kendi çıkarlarına göre yönlendirerek rant kollama eğilimindedir. Demokrasilerde çıkar ve baskı gruplarının siyasi partileri etkiledikleri, hatta siyasi partiler üzerinde baskı kurdukları görülmektedir.

Kura yönteminde çıkar ve baskı gruplarının seçim yönteminde olduğu gibi doğrudan ve/veya dolaysız; açık ve/veya gizli bir etkisi ve gücü söz konusu değildir.

12. Lider diktası sona ermiş olur.

Modern demokrasilerde siyasi partilerde parti içi demokrasinin mevcut olmamasından dolayı parti liderliği için herhangi bir yarış da söz konusu değildir. Dahası, bazı siyasi partilerde bu durum öyle bir noktaya gelmektedir ki söz konusu lider ölünceye kadar görevde kalabilmekte, liderliği kendi çocuklarına bırakabilmekte ya da kendisinden sonra lider olarak uygun gördüğü başka bir ismi destekleyerek parti içerisinde daha sonra da etkin bir rol oynayabilmektedir. Bununla birlikte, günümüzde patolojik demokrasilerde özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak, gelişmiş ülkelerde de bir ölçüde milletvekili seçilecek adaylar siyasi parti liderleri ve ona itaat etmekle yükümlü bir oligarşik parti meclisi tarafından belirlenmektedir. Öyle ki, siyasi parti lideri ve parti meclisi aday milletvekillerinin sıralamasını dilediğince yapabilmektedir. Elbette bu ve diğer durumlar parti mensuplarının liderlerine koşulsuz ve sorgusuz itaat etmeleri durumunu beraberinde getirmektedir.

Bu noktada, siyasi partilerdeki oligarşik eğilimleri inceleyerek siyasal karar alma sürecinde parti içi demokrasinin etkin bir şekilde işlemediğine ve siyasi partilerde belirli bir elit kesimin hâkimiyetine dikkat çeken Michels'in "*Oligarşinin Tunç Yasası*" nı hatırlatmak gerekir. Michels'in bahsettiği katı hegemonyayı ortadan kaldırmanın en doğru yolu siyasi partilere gerek duyulmayan bir sistemin tercih edilmesinden geçmektedir. Yukarıda birden çok kez değindiğimiz üzere oylama yönteminin varlığından dolayı ortaya çıkan siyasi rekabet, siyasi partiler, siyasetçiler vs. sortisyon usulü uygulandığında hiç bir anlam ifade etmeyecektir.

II.2. DEZAVANTAJLARI

Bu çalışmanın yazarları olarak demarşi fikriyatına ve onun iki temel direğinin (sortisyon ve rotasyon) sağlayacağı faydalara güçlü bir şekilde inanıyoruz. Ancak sortisyon usulüne karşı çıkan kişilerin argümanlarını da bilmek açısından muhaliflerin gözüyle kura sistemine yönelik eleştirileri de kısaca özetleyelim.

1. Millet iradesini dikkate almadığından demokratik meşruiyet sorunu söz konusudur.

Demokrasilerde seçim ve oylama yöntemi geçerlidir; en fazla oyu alan kişi ya da parti seçimin galibi ilan edilir ve sandıktan çıkan sonuç millet iradesi olarak kabul edilir.

İngiliz siyaset bilimci Andrew Heywood, seçim sistemin temel işlevlerini sıralarken en başta "*meşruiyet zemini inşa etme*" başlığı altında seçimlerin yönetim sistemini haklılaştırmak suretiyle sisteme meşruiyet kazandırması işlevini vurgulamaktadır. Heywood, bu durumun nedenini seçim sürecinde yürütülen kampanyalardaki ritüellerin seçime resmi bir konum ve önem atfetmesine bağlamaktadır (Heywood, 2014: 301).

Aydınlanma dönemi düşünürlerinden Jean-Jacques Rousseau millet iradesini kutsallaştıran düşünürlerin başında gelir. Ona göre, "*Yalnız genel istem (millet iradesi) devletin güçlerini devletin kuruluş amacında, yani herkesin iyiliğine uygun olarak yönetebilir...*" Rousseau, millet iradesinin önemine vurgu yapar, hatta onu kutsallaştırır. Günümüzde de millet iradesinin kutsal kabul edilmesinin kökenlerinde Rousseau'nun şu sözlerinin olduğunu belirtmek gerekir: "*Genel istem (millet iradesi) her zaman doğrudur...*" (Rousseau, 2014: 23-26).

Demokratik meşruiyetin seçimler ile sağlandığı ve dolayısıyla demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olduğu görüşü ile birlikte, seçim sonuçlarını millet iradesinin sandığa yansması olarak kabul edilmesi aslında birçok yanlışın ilk basamağını oluşturmaktadır. Bu görüş veya genel kabullere göre oylama, yönetilenlerin rızasını ifade ettiğinden dolayı seçimler demokrasiye meşruiyet kazandırmaktadır. Özetle, milletçilik ideolojisini benimseyenler sortisyon usulünün millet iradesinin önünde fiili bir engel teşkil ettiği kanaatinde dirler.

Buna karşın demokrasinin meşruiyetini yalnızca ama yalnızca seçim ve oylama mekânizması ile açıklayan ve sandıktan çıkan sonucu da millet iradesi olarak yorumlayan milletçilik ideolojisi ve millet iradesi fikriyatı Aktan tarafından etraflı bir şekilde eleştirilmiştir. Aktan'a göre milletçilik ideolojisi ve millet iradesi fikriyatı pek çok yönlerden eksik ve hatalı bir düşüncedir (Aktan, 2020: 92). Millet iradesini ahlaki bir iyilik, hatta kutsal olarak kabul eden bir toplum veya sistem sayısız tehlikelerle yüzleşmek zorunda kalır (Samons, 2013: 14).

2. Kurayla seçilenlerin düşük motivasyonla ve düşük performansla çalışma eğilimi olabilir.

Kura ile rastgele seçim usulünü eleştirenlerin bir diğer argümanı bu usulün eksik ya da düşük motivasyona yol açacağı iddiasıdır. Sortisyon usulünde seçilen kişilerin tekrar seçilme kaygısı olmadığı için görevine yeterince motive olamaması ve yeterli performansı sağlamaması söz konusu olabilir. Bu durumun toplumda yarattığı bir memnuniyetsizlik de ortaya çıkabilir. Oysa seçim ve oylama usulünün seçmenlerin memnuniyet veya memnuniyetsizliğini ifade etmeye imkân tanıyan bir sistem olduğu söylenebilir. Seçim yöntemi, seçilenlere seçmenlerini temsil eden bir rol ve bunun yanında da topluma hizmet gibi önemli bir görev yüklemektedir. Bu bakış açısı ile seçimler, seçilmiş olmanın gerektirdiği görevleri kabul etmiş ve bu hevesle motive olmuş olan adaylar için önemli bir araçtır. Oysa sortisyon usulü ile seçilen bireyler söz konusu rol ve iş yükü için özel bir hevese veya yüksek bir motivasyona sahip değildir (Bouricius, 2013: 6).

3. Hesap verme sorumluluğu eksik ve yetersiz olabilir.

Demokrasilerde seçim ve oylama sisteminin bizatihi kendisinin bir hesap sorma ve denetleme fonksiyonuna sahip olduğu görüşü hâkimdir. Seçmenler eğer seçtikleri yönetimden memnun olmazlarsa bir sonraki seçimde iş başındaki siyasi lider ve/veya siyasi parti lejine oy kullanmazlar ve yönetimi bir başka lider ve/veya partiye teslim ederler. Dolayısıyla seçim ve oylama usulü demokrasilerde iyi bir kamu yönetimi için vazgeçilmez ilkelerin başında gelen hesap verebilirliğin en etkin araçlarından birisi olarak kabul edilir.

Sortisyon usulünde ise seçim ve oylama usulünden farklı olarak seçilmiş olanların yeniden seçilmek gibi bir motivasyona ihtiyaç duymacakları, dolayısıyla kendilerini ciddi bir hesap verme sorumluluğu altında hissetmeyecekleri söylenebilir. Sortisyon usulü seçmenlere seçilmiş olanlardan memnuniyet veya memnuniyetsizliklerini bir anlamda beyan edecekleri herhangi bir mekânizma sunmamaktadır.

Bu noktada hemen belirtelim ki seçimler hesap verebilirliğin yalnızca bir boyutunu oluşturmaktadır. Anayasal denetim, meclis (parlamento denetimi), sivil toplum kuruluşlarının denetimi, medya denetimi vs. hesap verebilirliğin diğer etkin mekânizmalarındandır. Elbette bütün bu unsurlar sortisyon usulünün uygulamasında varolan mekânizmalardır.

Kura ile rastgele seçim usulünde seçim ve oylama mekânizması olmadığı için doğrudan seçmenlerin hesap verme yetkisi de ortadan kalkmış olmaktadır.

4. Kuradan liyakatsiz kişiler çıkabilir.

Sortisyona karşı seçim ve oylama usulünü savunanların en güçlü itirazlarından birisi kura usulünde eğitimsiz, cahil, beceriksiz kişilerin seçilme ihtimaline ilişkindir. Sortition usulünde seçilmeye yeterli adaylara yönelik asgari şartlar doğru bir şekilde belirlenmez ise liyakat sahibi olmayan kişilerin şans eseri seçilmesi mümkün olabilir.

İster sortisyon usulü isterse de seçim usulü olsun, herhangi bir görev için muhakkak bilgi, beceri, donanım vs. ihtiyaç vardır, bunun aksi düşünülemez. Elbette, bir görev için herhangi asgari liyakat ilkelerini belirlemeden dileyenin dahil edileceği bir havuzdan rastgele bir ismi kura ile seçip, sonra da bu isimden muazzam bir beklenti içerisinde olmak yanlıştır. Bu noktada sortisyon usulünün bu açığı kapatmanın yolu kuraya dahil olmak isteyenlerde asgari de olsa belirli şartlar aramaktır.

III. ROTASYON: BİR FAYDA-MALİYET ANALİZİ

Kamusal Görevlerde ve Makamlarda Kalma Süresinin Sınırlandırılmasının Avantajları ve Dezavantajları¹³

III.1. AVANTAJLARI

1. Müttemadi siyasi liderliği ve otoriterleşmeyi engeller.

Demokrasilerin her zaman seçimle gelen otokrasiye (tiranlığa) dönüşmesi tehlikesi daima vardır. Tarihsel süreçte acı örnekler ile tescillenmiş bu durum bütün demokrasilerin karşı karşıya kalabileceği bir durumdur. Seçim yöntemi millet egemenliği adı altında seçilmiş bir lider ve onun etrafındaki oligarşik bir partizan zümrenin hâkimiyetine giden sürecin ilk basamağını oluşturmaktadır. Seçilmiş bir liderin ve etrafındakilerin iktidarda uzun süre kalmaya devam etmesi en başta yargı olmak üzere birçok önemli kurumun, devlet organlarının ve

---

¹³ Görev süresi sınırlaması, dönem sınırı ya da rotasyon olarak adlandırılan sistemin esasları, işleyişi, fayda ve maliyetleri konusunda genel bilgiler için bkz. Wellington, 1996; Petracca, 1992; Crane & Pillon, 1994; Aktan ve Ekinci, 2021.

bürokrasinin ele geçirilmesi ile neticelenebilir. Bu durumda, vatandaşa tarafsız ve eşit bir şekilde hizmet etmesi beklenen devlet kurumlarının belirli bir kişi veya kişi grubunun hizmetine girmesi kaçınılmaz olur, hak ve özgürlüklerin sık sık ihlal edilmesi de olağan bir durum haline gelir. Sonuç olarak, seçime dayalı bir demokrasi rejiminin despot bir otoriter bir rejime dönüşmesi tehlikesinin asla gözardı ya da ihmal edilmemesi gerekir.

Otoriter bir rejim yaratma çaba ve çalışması mütemadi siyasi liderlik kavramı ile somutlaştırılabilir. Mütemadi siyasi liderlik¹⁴, seçime dayalı demokrasilerde uzun süreli, uzatmalı ve kalıcı bir iktidar tesis etmek suretiyle güç ve yetkilerin istismar ve suiistimal edilmesidir. Seçim yöntemi gibi meşru ya da askeri darbe gibi meşru olmayan yol ve yöntemlerle iktidarda bulunan ya da iktidarı ele geçiren siyasi lider o görevde kalıcı olmak konusunda her türlü yolu mübah görebilir.

Önemle belirtelim ki otoriterleşme eğilimi ve mütemadi siyasi liderlik yalnızca seçim yönteminin uygulanmasının birer sonucu değil, aynı zamanda atama yönteminin uygulanmasının da birer sonucudur. Atama yöntemi ile herhangi bir üniversitenin en üst makamı olan rektörlüğe atanmış birinin veyahut Anayasa Mahkemesi gibi büyük önem arz eden hukuk kurumlarının başkan ya da üyeliğine atanmış birinin söz konusu makamın güç ve yetkilerinden daha fazla yararlanma adına adeta siyasi iktidarın bir partizanı gibi hareket etmesi sözkonusu olabilir.

Aynı makam ve görevde uzun süre bulunulmaması ve sürekli görev değişimini öngören rotasyon yöntemi, hem seçim yöntemi hem de atama yönteminde karşılaşılan otoriterleşme eğilimi ve mütemadi siyasi liderliğin önündeki en etkin çözümdür. Seçilmişlerin veya atanmışların görev süresinin belirli bir dönem ile kısıtlanması ve daha sonra o göreve yeniden seçilememesi veya atanamaması; ya da belirli bir aralıktan sonra tekrar o görevde bulunabilmesi rotasyon uygulamasına örnek verilebilir. Rotasyonun muhtelif şekillerde uygulanması ve bunun da hukuki yöntemlerle güvence altına alınması seçilmiş ve atanmışların bir sonraki seçimi kazanma veya yeniden atanma isteklerini ve bu yöndeki mücadelelerini ortadan kaldırır.

2. Mutlak gücü muhafaza etme ve genişletme eğilimlerini sınırlandırır.

Günümüz demokrasilerinin önemli bir kısmı anayasaları içerisinde iktidarın görev süresini yıl ve dönem olarak sınırlama yönünde bir rotasyon kuralı oluşturma başarısını göstermişlerdir. Aynı şekilde atama yöntemi ile kamu görev ve makamlarına gelenlere yönelik de yıl ve dönem sınırlamalarına yönelik, örneğin

---

¹⁴ Mütemadi siyasi liderlik konusunda Türkçe literatürde şu kaynağa müracaat edilebilir: Aktan, 2021.

bir üniversite rektörünün üçer yıllık iki dönemde görev alması gibi, muhtelif rotasyon kuralları mevcuttur. Ancak, seçilmişler, hukuken belirlenmiş olan dönem sınırından kaçmaya yönelik politik manipülasyonları devreye koymak suretiyle iktidarlarını daha uzun bir süreye yaymak isterken, atanmışlar da yeniden atanmak için güç ve yetkilerini iktidar lehine kullanmak eğilimindedirler. Bu durumun sonucunda ise iyiniyet, ahlak ve erdem yoksunu siyasi liderlerin politik manipülasyonları (manevralar, ayak oyunları, hileler, kandırmalar, ittifaklar vs.) ortaya çıkmaktadır.

Rotasyon yöntemi politik manipülasyonlara izin vermeyeceği gibi, iktidar partisinin iktidarda olmanın güç ve yetkileri sayesinde sahip olduğu avantajı da azaltmaktadır (Burnheim, 1990: 26).

Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde seçime dayalı demokrasilerin kolayca ılımlı ya da katı bir otokrazi rejimine doğru evrilmesi gerçeği ile yüzyüze bulunuyoruz. Patolojik demokrasilerdeki bu olumsuz durumun sona erdirilmesi için rotasyon yönteminin uygulanması önem arz etmektedir.

3 .İktidar avantajını ortadan kaldırır; fırsat eşitliği ve adil rekabet imkânı sağlar.

Seçilmişler veya atanmışlar, işgal ettikleri makamların kendilerine sundukları güç ve yetkilere sahiptirler. Bu durumun kendilerinin yeniden seçilmelerine veya atanmalarına büyük katkı sağlayacağı da malumdur. Örneğin, iktidarda bulunan siyasi parti devlete ait basın-yayın organlarında muhalafet partilerine göre kat kat daha fazla kendine yer bulmaktadır. Yine iktidar makamının sağladığı güç ve yetkiler sayesinde seçim sürecinde muhalafet partilerine göre kat be kat daha fazla harcama yapmaktadır. Herhangi bir makama atanmış ve görevini devam ettiren bir yönetici için de durum farklı değildir. Atama yetkisini elinde bulunduran iktidar partisi ile irtibat kurabilme, güç ve yetkilerini partizan bir şekilde kullanabilme gibi avantajlara sahiptir. Bu avantajlardan vazgeçmek istemeyen seçilmişler veya atanmışlar kendisine bu avantajları sağlayacak grupların menfaatleri doğrultusunda hareket ederek toplumsal menfaatleri göz ardı edebilir. Seçim ve atama yönteminin varlığında bütün bu durumlar haksız bir rekabet ortamının oluşmasına neden olur ve fırsat eşitliğini ortadan kaldırır.

Rotasyon yöntemi bütün haksız ve adaletsizlere son verir; görevde olmanın avantajlarını ortadan kaldırır.

4. Çeşitliliğe izin verir.

Rotasyon yöntemi daha fazla insanın seçilme veya atanma şansına sahip olmasını sağlar. Bu durum çeşitliliğin artması anlamına gelir. Akıl ve bilgeliğin ürünü rotasyon yönteminin uygulandığı Antik Yunan'da Konsey üyeleri rotasyon yöntemi ile göreve gelirdi ve bu da hükümetin günlük işlerine karışan vatandaşların sayısını arttırdı. Yargı işleri de dahil olmak üzere kamu görevleri bir yıl süre ile sınırlı idi ve hiç kimse yaşamları boyunca aynı görevi iki defadan fazla üstlenme hakkına sahip değildi. Antik Yunan demokrasisi bu nedenle vatandaşlarından yüksek düzeyde bir katılım sağlamıştır (Burgh, 1998: 20).

5. Hesap verilebilirliği güçlendirir.

Kanadalı siyaset bilimci Henry B. Mayo, seçimlerin üç temel işlevi olduğuna vurgu yapmaktadır. Buna göre, ilk olarak seçimler seçmenlerin tercih ettikleri temsilci lehine oy vermesini ve dolayısıyla da siyasi karar alma sürecine katılmasını sağlayan bir araçtır. İkinci olarak ise seçimler aynı zamanda temsilcileri karar vermeye yetkili kılan bir araçtır. Son olarak ise seçimler, seçmenler için bir denetim mekânizmasıdır. İktidar, görevde bulunduğu sürede yaptıklarının hesabını düzgün bir şekilde verebilirse bir sonraki seçimlerde yeniden seçilme şansları yüksektir (Mayo, 1964: 61). Ancak demokrasilerde seçmenlerin irrasyonel davranışları seçimlerin bütün bu işlevlerini ortadan kaldırmaktadır. Üstelik, hem seçim ve hem de atama yöntemi ile göreve gelenlerin çok uzunca yıllar söz konusu makam-mevkiyi işgal etmesi yaptıkları eylemlerden ötürü hesap vermelerini zorlaştırmaktadır. Oysa, seçilmişleri veya atanmışlara rotasyon yöntemi ile muhtelif sınırlandırmalar getirmek, hesap verilebilirliği güçlendirir. Çünkü, bu sistemde hem siyasetçiler hem de atanmışlar belirli bir süre veya dönem sonunda hesap vereceklerini bilerek hareket etmek durumunda kalacaklardır. Böylece siyasi karar alma sürecinde karşılaşılan, yeniden seçilebilme veya atanabilmek için yürütülen hukuka aykırı faaliyetlerin de azalmasına yol açacaktır. Rotasyon yönteminin varlığında muhtelif sınırlandırmalara tabi olan seçilmişler ve atanmışlar hukuka aykırı hareket ettikleri takdirde kısa süre sonra muhalif seçilmişler ve atanmışlar tarafından teşhir edilme ve vatandaş nezdinde küçük düşmenin yanı sıra idari ve adli soruşturmalar ile karşılaşabileceklerinin farkındadır.

6. Yozlaşmaları engeller.

Siyasal karar alma sürecinde ortaya çıkan siyasal yozlaşmalar ile karar verme yetkisine sahip olan aktörler sahip oldukları kamusal yetki ve gücü, mevcut yasa,

norm ve ahlak kurallarına aykırı bir biçimde kullanabilirler. Rüşvet, irtikap, zimmet, ihtilas, iltimas, nepotizm, kronizm, partizanlık, siyasal yandaşlık, patronaj, hizmetsiz memurluk, hizmet kayırmacılığı, oy ticareti, oy satın alma, lobicilik, rant kollama, kamu sırlarını sızdırma, vurgunculuk, suvasyon, politik dalavere, iktidarın kişiselleşmesi, parti disiplini ve lider diktası siyasal yozlaşmanın muhtelif şekilleridir.¹⁵

Siyasal yozlaşmanın en tehlikeli özelliği, zaman içerisinde toplumun tüm kesimlerine yayılmasıdır. Ekonomik yozlaşma, akademik yozlaşma, kültürel yozlaşma vs. siyasal yozlaşmanın tezahürleridir. Antik Yunan'dan günümüz demokrasilerine dek tecrübeler göstermiştir ki; uzun süre aynı makamda ve görevde kalmak, güç ve yetkilerin suiistimali ile sonuçlanmakta ve yozlaşmayı yaygınlaştırmaktadır.

III.2. DEZAVANTAJLARI

Siyasi liderlerin, temsilcilerin ve yöneticilerin aynı makamda ve aynı mekânda uzun süre görev yapmasının süre ve dönem olarak sınırlandırılması anlamına gelen rotasyon uygulamasına hangi gerekçelerle itiraz edilebilir? Bir devlet ya da hükümet başkanı halkın oylarıyla da seçilmiş olsa acaba millet iradesi retoriğine sarılarak sayısız defa ya da sonsuza değin seçilebilme hakkına sahip olmalı mıdır? Devlet ya da hükümet başkanı “*sandık demokasinin namusudur*” hurafesini ya da hamaset siyasetini yayarak ve “*seçimle gelen seçimle gider*” diyerek mütemadi siyasi liderliğe meşruiyet gömleği giydirebilir mi? Parlamentoya seçilecek olan kişiler herhangi bir süre/dönem sınırlaması olmaksızın uzun yıllar bu görevde kalabilme hakkına sahip olabilirler mi? Bir siyasi parti başkanı partizan delegelerin oylarıyla defalarca seçilip uzun yıllar parti başkanlığı koltuğunda oturabilmeli midir? Bir devlet ya da hükümet başkanı bir merkez bankası başkanı ya da üniversite rektörünü keyfine göre istediği süre/dönem atama yetkisine sahip olabilir mi? Ya da seçim sistemi uygulanarak akademisyenlerin çoğunluğunun oylarını kazanarak göreve gelen bir rektör ya da dekan aynı makamda ve aynı mekânda uzun yıllar görevde kalabilmeli midir?

Görev süresi sınırlaması, dönem sınırı (term limit) ve rotasyon uygulamasına itirazda bulunanların yukarıdaki akıl ve mantık sorularına verdikleri tepki negatif ya da nötrdür. İtirazda bulunanların argümanlarını kendi dilleri üzerinden kısaca özetlemeye çalışalım.

---

¹⁵ Siyasal yozlaşma konusunda detaylı bilgi için bkz.: Aktan, 2020b.

1. Seçme ve seçilme hakkına müdahalede bulunulması demokrasinin ruhuna aykırıdır.

Modern siyasi rejimlerin tamamı açısından seçimler ve partiler demokrasinin kalbidir. Bu görüşü savunanlar seçmenleri rasyonel varsaymakta, onların kendilerini en iyi şekilde temsil edecek olan siyasetçileri seçeceğine inanmaktadır. Eğer bir seçmen, iktidardaki siyasetçilerin kendilerini temsil etmesini istemezse, zaten tercihini onlardan yana kullanmayacak ve onun göreve gelmemesini sağlayacaktır. Bu nedenle millet iradesine mazhar olan bir siyasi liderin tekrar tekrar seçilmesinde ve uzun süre görevde kalmasında bir sakınca yoktur. Aksine görev süresi sınırlaması, dönem sınırı (term limit) ve rotasyon uygulamaları milletin iradesine ipotek koymak anlamına gelir ki bu yol tamamen anti-demokratiktir.

2. Tecrübesiz temsilci ve yöneticilerin işbaşına gelmesine neden olur.

Rotasyon yöntemi ile getirilen muhtelif sınırlamalar, herhangi bir şekilde temsilcisi olduğu veya atandığı makama layık olmayanları söz konusu makamdan uzaklaştırmada etkin bir yöntemdir. Ancak bu yöntemde liyakat sahibi olup söz konusu makamı fazlası ile hak edenlerin de görevden uzaklaşması ihtimali sözkonusudur. Aynı şekilde, atandığı kuruma uzunca yıllar hizmet vermiş, tecrübeler edinmiş ve görevini layıkıyla yerine getirenlerin rotasyon yönteminde makamında yıllarca kalması mümkün değildir. Bu nedenle rotasyon yönteminde siyasi karar alma sürecinde tecrübesiz siyasetçilerin rol alması, kamu kurum ve kuruluşlarının tecrübesiz kişilerle istihdam edilmesi dezavantajı vardır.

Görev süresi sınırı aleyhine ileri sürülen bir diğer argüman ise profesyonel siyasetçiler ve kariyer siyasetçileri olmadan iyi yasa yapılamaz iddiasıdır. Bu görüşü savunanlara göre sade vatandaşların “yasa koyucu” olması doğru değildir. Tam aksine uzun süre mecliste bulunmuş tecrübe sahibi siyasetçilere ihtiyaç vardır. Sıklıkla değişen meclis profesyonel bilgi ve tecrübeden yoksun olacağı için sıkıntı doğurur (Aktan ve Ekinci, 2021).

3. Hesapverilebilirliği ve temsil kabiliyetini zayıflatır.

Görev süresi sınırı aleyhine ileri sürülen diğer bir argüman ise politikacının hesap vermesini engellediği ve temsil kabiliyetinin zayıfladığıdır. Zira bu görüşü savunanlar, politikacının tekrar seçilmek arzusu ile seçmenin taleplerini yerine

getirmek için çabalayacağını ve seçim bölgesine yatırım yapılması için elinden geleni yapacağını ileri sürmektedir. Tekrar seçilemeyeceğini bilen bir görevli ise vazifesini öteleyecek ve sorumlu bir şekilde hareket etmeyecektir (Aktan ve Ekinci, 2021).

IV. GENEL DEĞERLENDİRME

Buraya kadar yaptığımız açıklamaları Tablo-1 ve Tablo-2 içerisinde özetlemiş bulunuyoruz. Önceki açıklamalarımız ve tablolarda yeralan bilgiler dikkatle incelendiğinde kura ile rastgele seçim usulünün ve görev süresi sınırlaması ya da dönem sınırı olarak da adlandırılan rotasyon sisteminin fayda ya da avantajlarının maliyet veya dezavantajlarına göre çok daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz.

Antikçağdan günümüze her toplumda mutlaka yönetenler ve yönetilenler şeklinde bir ayırım mutlaka var olmuştur. Bir kişinin egemenliğini ifade eden rejimlerin (mutlak monarşi, krallık, imparatorluk, sultanlık) despotizme, tiranlığa, otoriterleşmeye, diktatörlüğe dönüşmesi kaçınılmazdır. Milliyetçilik ve şovenizm gibi ideolojilerin tarih kitaplarında ya da sinema filmlerindeki abartılı hikâyeleri ve efsanelerini bir tarafa bırakılacak olursak gerçekte dünyanın hiçbir bölgesinde kalıcı bir iyilikseverlik despotizmi tesis edilememiştir. Antik Yunan'dan günümüze değin ideal olarak düşünülen demokrasi ise seçimle gelen bir otokrasiye dönüşme tehlikesi olan bir rejimdir. Tarihsel tecrübeler bize bunu fazlasıyla göstermiştir. Demarşi ise bugün hala insanların adeta taptıkları ve kutsadıkları irrasyonelite ile sonuçlanması kaçınılmaz olan seçim ve oylamaya karşı sortisyon ve rotasyonun bir arada uygulanmasını savunan bir siyasi rejimdir.

Tablo-1: Kura İle Rastgele Seçim Usulünün (Sortisyon) Fayda ve Maliyet Analizi

Fayda/ Avantaj	Açıklama
1. Kanun önünde eşitlik	Her vatandaş kamusal görev ve makamlarda bulunabilme yönünden kanun önünde eşit konuma gelmiş olur.
2. Kayırma-kollama	Kamusal görev ve makamlara seçilebilme ve atanma konusunda kayırmacılık ve kollamacılık nihayete erer.
3. İrrasyonelite	Seçim ve sandık ortadan kalktığından millet iradesi olarak kutsanan irrasyoneliteye de son verilmiş olur.
4. Politik manipülasyon	Seçim ve oylama sistemlerinde görülen politik manipülasyonlar (yalan, aşırı vaat, kandırma, gündem kontrolü, hileli seçim bölgesi taksimatı, ittifak vs.) son bulmuş olur.
5. Hizmet kayırmacılığı	Politikacıların kendi seçim bölgelerine daha fazla kaynak transfer etmeleri ortadan kaldırılmış olur.
6. Partizanlık	Sortisyon sisteminde seçmen, seçilen, parti, sandık vs. olmadığından partizanlık da son bulmuş olur.
7. Rant kollama	Çıkar ve baskı gruplarının rant kollama faaliyetleri önemli ölçüde ortadan kalkmış olur.
8. Leviathan	Devletin büyümesi (kamu harcamalarının artması ve kamu istihdamının genişlemesi) bir ölçüde engellenmiş olur.
9. Seçim masrafları	Siyasi partilere hazineden yapılan yardım ve politikacıların seçim kampanyaları için yaptıkları harcamalar son bulmuş olur.
10. Lider diktası	Siyasi parti liderlerinin ve etrafındaki oligarşik parti meclisinin güç ve yetkileri ortadan kaldırılmış olur.
Maliyet/ Dezavantaj	Açıklama
1. Millet iradesi	Sortisyon millet iradesini dikkate almayan anti-demokratik bir yöntemdir.
2. Tombala / lotokrasi	Tombala ya da loto gibi bir sistemi uygulamak kamu yönetiminin ciddiyeti ile bağdaşmaz. Tombaladan liyakatsiz ve ehliyetsiz kişilerin çıkması olasılığı her zaman söz konusudur.
3. Düşük performans / düşük motivasyon	Rastgele seçimle bir kamusal göreve atanmış olan kişinin göstereceği performans sınırlı olur; tekrar seçilme ve atanma sözkonusu olmayacağına göre motivasyon da düşük olur.

Tablo-2: Görev Süresi Sınırlaması, Dönem Sınırı ya da Rotasyon Uygulamalarının Fayda ve Maliyet Analizi

Fayda/ Avantaj	Açıklama
1. Tiranlık / otoriterleşme	Görev süresi sınırlaması sayesinde mütemadi siyasi liderlik son bulur; tiranlık ve otoriterleşme tehlikeleri ortadan kalkar.
2. Yozlaşma	Mutlak güç, mutlak yozlaşma demektir. Görev süresi sınırlaması uzun süreli ve kalıcı mutlak iktidarları engeller.
3. Gedikli siyaset	Eskiler gider; yeniler gelir. Kamusal makamlar ve görevlerde yeni yüzlere fırsat sağlanmış olur.
4. Lider diktası	Lider diktası ve «oligarşinin tunç yasası» adı verilen hakimiyet sona ermiş olur.
5. Hesap verme	Hesap verilebilirliği güçlendirir. Zira, bu sistemde hem siyasetçiler hem de atanmışlar belirli bir süre veya dönem sonunda hesap vereceklerini bilerek hareket etmek durumunda kalırlar.
6. İktidar avantajı	İktidar avantajını kullanarak kalıcı liderlik oluşturmak engellenmiş olur.

Maliyet/ Dezavantaj	Açıklama
1. Anti-demokratik	Görev süresi sınırlaması millet iradesini hiçe sayar; bu yüzden anti-demokratiktir.
2. Tecrübe	Görev süresi sınırlaması tecrübeli siyasetçiler ve bürokratların tekrar seçilme ve atanma imkanını ortadan kaldırır.
3. Performans /motivasyon	Görev süresi sınırlaması dolayısıyla tekrar seçilemeyeceğini bilen temsilci ve yöneticiler görev sürelerinin sonuna doğru daha düşük bir performansla çalışma eğilimi gösterebilirler.

V. SONUÇ

Asırlardır kutsadığımız ve yücelttiğimiz demokrasinin iki temel direği olan “seçim” ve “atama”nın ortaya çıkardığı iki sonuç vardır: “kakistokrasi” ve “otokrasi.”

Her demokrasi kaçınılmaz olarak bir kakistokrasiye¹⁶ dönüşür. Seçim öncesinde bir siyasi lider ve onun etrafındaki oligarşik parti meclisi yapılacak olan seçimde kimin hangi bölgeden hangi sırada aday gösterileceğine karar verir. Seçim sonunda ise millet iradesi adı verilen bir hurafe ya da retorikle “halk seçti” yalanı kitlelere inandırılmaya çalışılır.

Cahil-cühela bir kalabalık, ilgisiz-bilgisiz-unutkan bir seçmen topluluğu, serseri mayınlar gibi ne yöne gideceğini bilmeyen kararsız seçmenler, ideolojik saplantıların esiri olmuş bigot ve bağınaz kafalı insanlar, menfaatinden gayri bir şey düşünmeyen egoist-hedonist zevatlar, batıl inançlar, doğmalar ve yobazlıktan beslenen zihinler ve daha bir çok farklı irrasyonel seçmen grupları bir sandıkta buluşurlar; sandık açılır ve netice olarak oradan bir “millet iradesi” ortaya çıkar. Maalesef politikacıların kutsadığı ve yücelttiği bu irade “irrasyonelite”den başka bir şey değildir. Akılsızlık, mantıksızlık, ilgisizlik, sorumsuzluk, menfaatperestlik, ittifak, ahlaksızlık gibi çok sayıda faktörlerin bir bileşimden ortaya çıkan millet iradesi bizi yönetecek olan milletvekillerini belirlemiş olur.

Demokrasi adı verilen oyunun birinci perdesinde “seçim” vardır. İkinci perde açılır ve orada “atama” adı verilen oyuna devam edilir. Millet iradesi ile seçilmiş ve mazbatasını eline almış olan partizanlardan oluşan siyasi irade (hükümet) kamusal makam ve görevlere atanacak olan kişileri atama yetkisine sahiptir. Örneğin, bir devlet başkanı ya da cumhurbaşkanı meşruiyetini millet iradesine dayandırarak tüm makam ve görevlere atama yetkisini elinde tutar. Merkez Bankası Başkanı’ndan tüm devlet üniversitesinin rektörlerine; bürokrasinin her kademesinde görev yapacak olan müsteşarlardan genel müdürlere kadar her seviyede atama yetkisi bir tek kişiye aittir. Seçimle gelen demokrasi “atama” usulü ile bir otokrasiye dönüşmüş olur. Medeni ülkelerde uygulanan demokrasi pratiğinde akla, mantığa ve ahlaka uygun olmayan davranış ve eylemler sınırlı olsa da günümüzde kendini demokrasi olarak adlandıran hemen her ülkede

---

¹⁶ Kakistokrasi, bir ulusun en kötü, vasat ve niteliksiz yöneticilerinin kontrolü altındaki hükümete verilen isimdir. Eski yunanca iki kelimenin birleşmesinden oluşmuştur: (kákistos, “en kötü”), (kakós, “kötü”) + (-kratía, “güç, iktidar, yönetim”).
Bkz. <https://en.wiktionary.org/wiki/kakistocracy>

kakistokrasi (kötü yönetim) ve otokrasi (keyfî otoriter/totaliter yönetim) eğilimleri yaygındır.

Tekrar altını çizerek ifade edelim ki, adına “seçim” dediğiniz yöntemin kaynağı irrasyonelitedir. İrrasyonel bir millet iradesinin seçtiği temsilciler daha sonra “atama” usulü ile bilgi, beceri, yetenek, yeterlilik, ehliyet, kifayet gibi değerleri bir tarafa iterek liyakatsiz insanları kamusal makamlara ve görevlere tayin ederler. Modern demokrasilerdeki “seçim” ve “atama” yöntemlerinin sonuçları bunlar değil midir?

Oysa demarşi, demokrasinin hastalıklarını tamamen ya da önemli ölçüde ortadan kaldıran bir siyasi rejimdir. Sortisyonel demarşi rejiminde bir devlet üniversitesine rektör ya da dekan atanacaksa orada önceden belirlenmiş bir liyakat havuzu içerisinde rastgele seçim yapılır (sortisyon) ; atanan rektör ve dekan o makamda önceden belirlenmiş bir süre (örneğin, üç ya da dört yıl) ve/veya dönem sınırı (bir ya da iki dönem) kuralı altında görevini yapar ve sonra ayrılır. Demarşide bir devlet başkanının keyfî olarak bütün devlet üniversitesinin rektörlerini ataması gibi bir “otokrasi” uygulaması söz konusu değildir.

Demarşi rejiminde anayasa mahkemesi gibi en üst düzeyde bir yargı kurumunda üye olarak görev yapacak olan kişiler ne tek bir devlet başkanının (cumhurbaşkanının) ne de meclisin (parlamentonun) kararı ile o görev gelirler. Demarşi rejiminde anayasa mahkemesi üyeleri tüm üst düzey yargı organlarında görev yapan ve belirli liyakat ilkelerine haiz olan kişiler arasından kura ile seçilir ve atanır. Danıştay, Yargıtay, Sayıştay gibi üst derece mahkemelerin başkan ve üyelerinin seçimi ve ataması partizan siyasete teslim edilmez; liyakat kuralına bağlı bir rastgele seçim sistemi (sortisyon) uygulanır. Üstelik, yüksek yargı organlarında ya da diğer bir ifadeyle üst derece mahkemelerde görev yapacak olan başkan ve üyeler uzun süre o makamda bulunamazlar. Aynı mekânda ve aynı makamda uzun süre bulunmama ilkesi (rotasyon) esastır. Sortisyon ve rotasyon eğer anayasa içerisinde güvence altına alınırsa işte zaman gerçek anlamda bir yargı bağımsızlığından ve kuvvetler ayrılığından söz edilebilir. Oysa bugün modern demokrasilerde yüksek yargı organlarında uygulanan “seçim” ve “atama” usullerinin ne denli kötü sonuçlar oluşturduğunu biliyoruz ve görüyoruz.

Akıl ve mantık, etik ve erdem bize daima doğru yolu gösterir. “Anayasa mahkemesi başkan ve üyeleri millet iradesini temsil eden seçilmiş bir devlet başkanı tarafından atanır” şeklindeki bir anayasal kuralın ya da kanunun olduğunu düşünelim. Ya da “anayasa mahkemesi başkan ve üyelerinin yarısı millet iradesini temsil eden seçilmiş bir devlet başkanı tarafından, diğer yarısı ise milletin temsilcilerinin yer aldığı Millet Meclisi tarafından atanır” şeklinde bir

anayasal kuralın ya da kanunun yürürlükte olduğunu düşünelim. Kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı gibi ilkelerin yok sayılacağı bu sözde demokratik ve otokratik yöntemler (seçim ve atama) akıl ve mantık, etik ve erdemle bağdaşır mı acaba?

Tekrar edelim: Akıl, mantık, etik ve erdem bize doğru yolun seçim ve atama olmadığını gösterir ve bizi bu konuda ikna eder. *“Tombaladan anayasa mahkemesi üyesi mi seçilir?”* türünden cahillikle eşdeğer bir eleştiriyi akıl ve mantık reddeder. Adına ister sortisyon, ister lotokrasi (lootocracy), ister stokokrasi (stochocracy) deyin meritokrat ve epistokrat insanlardan oluşan bir liyakat havuzu içerisinden tesadüfen bir seçim yapılarak yargıçlar seçilmesi ve onların bağımsız yargıyı temsilen atanmaları en doğru yöntemdir. Bilgi (epistokrasi) ve liyakat (meritokrasi) ilkelerine sonuna kadar bağlı kalındığı sürece bir genel havuzdan tarafsız ve ehliyetli yargıçlar seçilmesine hangi akıl itiraz edebilir?

Aynı şekilde *“bir devlet üniversitesine atanacak olan rektörün bilgi ve liyakat ilkeleri çerçevesinde oluşturulmuş bir havuzdan tesadüfen seçilmesi mantıksızdır”* iddiasında bulunabilmek için öncelikle rektör atamasında *“seçim”* ve *“atama”* usullerinin daha doğru bir sistem olduğu konusunda ikna edici argümanlar ileri sürmek gerekir. Bir ideal üniversitenin olmazsa olmazı akademik özgürlüktür. Kurumsal özerkliği olmayan bir üniversite üniversite değildir. *“Bir tek kişinin tüm devlet üniversitelerine rektör ataması yaptığı sistem en doğru sistemdir”* iddiasında bulunan bir üniversite mensubu akademisyenin bilgiye, bilime hiçbir saygısı olmadığı aşikardır. *“Birakın öğretim üyeleri kendi rektörlerini kendilerini seçsinler... demokratik olanı budur...”* şeklindeki bir öneri geniş bir akademisyen kesimince de savunulan bir düşüncedir. Oysa bütün seçim sistemlerinin genel bir sorunu olan *“irrasyonelite”* burada da ihmal edilmektedir. Üstelik burada durum çok daha vahimdir; zira doktora, doçent, profesör derecelerine ve unvanlarına sahip olan bir epistokrat sınıfın seçimi aslında *“rasyonel irrasyonelite”* ile sonuçlanır.

Eğer bizim burada yazdıklarımız ve anlattıklarımız okuyucunun akıl ve mantığı, etik ve erdem değerleri ile uyumlu ise temel soru şu olmalıdır? Madem demarşı iyi bir rejimdir, o zaman neden uygulanmıyor? Madem kura ile rastgele seçim sistemi (sortisyon + rotasyon) ideal bir sistemse o zaman neden pratikte bu sisteme yer verilmiyor?

Neden yüksek yargı organlarının başkan ve üyelerini kura ile seçmiyoruz? Neden devlet üniversitesinde görev yapacak olan rektör ve dekanları rastgele kura usulü ile seçmiyoruz? Neden Merkez Bankası gibi özerk-bağımsız olması gereken bir kurumun başına atanacak olan guvernör ya da başkanı kura ile seçmiyoruz?

Modern demokrasilerde her ilçeye ve her ile belediye başkanı olarak seçilecek kişiyi aslında siyasi parti başkanı belirliyorsa neden bu ahlaksız sistemden vazgeçip sortisyon ve rotasyon sistemine geçmıyoruz? Neden bir muhtar seçimi için bile sayısız oy pusulaları arasında saçma-sapan bir seçim yapmak ve mühür basmak zorunda bırakılıyor?

Bu ve benzeri soruların cevabı tereddüde yer bırakmayacak şekilde açık ve nettir. Siyasi liderler, siyasi parti başkanları, kariyer siyasetçileri vb. sahip oldukları sınırsız güç ve yetkilerinden vazgeçmek istememektedirler. Onlar millet iradesini kutsayarak ve yücelterek aynı koltukta daha uzun süre kalmanın derdindedirler.

Özetle, demokrasi kakistokrasidir. Demokrasi millet iradesini yücelterek seçimle gelen despotizme dönüşebilecek olan bir otokrasidir. Bu kötü ve keyfî yönetimin ortadan kaldırılması ve bunun yerine demarşinin inşa edilmesi için akıl ve bilgeliğin etik ve erdemle bir arada buluşması gerekir. O akıl ve bilgeliğin arkeolojik kalıntılarını görmek isteyenler Atina Agora'sındaki Attalos Stoası'nı ziyaret etmelidirler. Bu bilgeliğin edebi şiirleri ile tanışmak isteyenlerin ise ilk olarak Atinalı Solon ile tanışmaları gerekir. 2500 yıl öncesindeki Atina demokrasisi aslında bir demarşi olarak inşa edilmişti. MÖ 508 ile 507 yılları arasında Antik Yunan demokrasisinin birçok kurumunu oluşturan hukukçu ve yönetici Kleistenes (Cleisthenes) aslında demarşi'yi hayal ediyordu; fakat istediği olmadı. O zamandan bugüne değişen bir şey olmadı. Güç ve yetkilerinden vazgeçmek istemeyen değersiz siyasetçiler demokrasiyi tam bir kakistokrasie dönüştürdüler. Bununla da yetinmeyerek demokrasiyi despotizme, tiranlık ya da otokrasi rejimlerine daha fazla yaklaştırdılar.

Kaynakça

Aktan, C. C. 1992. Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi. İstanbul: AFA Yayıncılık.

Aktan, C. C. 2017. Demokrasi Eleştirisi ve Demarşi. Ankara: Orion Kitabevi.

Aktan, C. C. 2017b. Kamu Tercihi İktisadi ve Anayasal Politik İktisat. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aktan, C. C. 2020. Davranışsal Politik İktisat. Konya: LiteraTürk Academia.

Aktan, C. C. 2020b. Siyasal Patoloji. Konya: LiteraTürk Academia.

Aktan, C.C. 2021. Müttemadi Siyasi Liderlik. İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.

Aktan, C. C. & Fettahoğlu Hallier, M. 2021. Devlet İdaresinde Temsilcilerin ve Yöneticilerin Atanmasında Kura Sistemi (Rastgele Seçim): Antik Atina Tecrübesi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. 13 (1): 1-20.

Aktan, C. C. & Yay, S. 2021. Kleroterion: Antik Yunan'da Kayırmacılık ve Kollamacılığı Önlemeye Yönelik Bir Sortisyon-Rotasyon Uygulaması. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 13 (1): 1-19 .

Aktan, C. C. & Ekinci, A. 2021. “Kamusal Makamlarda Görev Süresi Sınırlaması (Kavramsal Temelleri, Lehide ve Aleyhinde Argümanlar)”, içinde: Anayasal Demokrasilerde Görev Süresi Sınırlaması Siyasi Liderler, Temsilciler ve Yöneticiler Kaç Yıl ve Kaç Dönem Görev ve Makamda Kalabilmeli?, Ankara: Astana Yayınları.

Bouricius, T. G. 2013. Democracy Through Multi-Body Sortition: Athenian Lessons for the Modern Day. Journal of Public Deliberation. 9 (1): 1-19.

Burnheim J. 1985. Is Democracy Possible?: The Alternative to Electoral Politics. California: The University of California Press.

Burgh, G. 1998. Is Demarchy Possible? : A Case for Ruling and Being Ruled in Turn. Ph.D Thesis. Dept. of Philosophy. The University of Queensland.

Burnheim J. 2016. The Demarchy Manifesto: For Better Public Policy. Luton: Andrews U. K Limited.

Burnheim, J. 1990. Democracy by Statistical Representation. Social Alternatives. 8 (4): 25-28.

Carson L. & Martin B. 1999. Random Selection in Politics. Westport / Connecticut, U.S.A: Praeger Publisher Text.

Crane, E.H., Pilon, R.. 1994. The Politics and Law of Term Limits, Washington, DC: Cato Institute.

DeLannoi G. & Dowlen O. (Ed.). 2010. *Sortition: Theory and Practice*. Exeter / U. K: Imprint-Ácademic.

Dowlen O. 2009. *The Political Potential of Sortition: A Study of the Random Selection of Citizens for Public Office*. Charlottesville: Imprint Academic.

Downs, A. 1957. *An Economic Theory of Political Action in a Democracy*. *The Journal of Political Economy*. 65 (2): 135-150.

Giovanni S. 1977. *Demokrasi Kuramı*. (Çev: D. Baykal). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği.

Guerrero A. A. 2014. *Against Elections: The Lottocratic Alternative*. *Philosophy and Public Affairs*. 42: 135-178.

Headlam J. 1891. *Election by Lot at Athens*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heywood, A. 2014. *Siyaset*. (Çev: B. B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla). Ankara: Adres Yayınları.

Hiebaum C. 2013. *Demarchy: A Dubious Conception of Global Democracy*. içinde: *Spheres of Global Justice*. (Ed: J. C. Merle). Dordrecht: Springer.

Kapani, M. 2014. *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Kitabevi.

Lopez-Rabatel L. & Sintomer Y. (eds.). (2020). *Sortition and Democracy: History, Tools, Theories*. Exeter / U. K: Imprint-Ácademic.

Martin B. 1994. *Demarchy: A Democratic Alternative to Electoral Politics*. *Kick it Over*. 34: 62-63.

Mayo, H. B. 1964. *Demokratik Teoriye Giriş*. (Çev: E. Kongar). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği.

Michels, R. 1962. *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Parties*. (Çev: E. Paul & C. Paul). New York: Collier Books.

- Mosca, G. 1939. *The Ruling Class*. New York: McGraw-Hill.
- Pareto, V. 1935. *The Mind and Society*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Parkinson, C. N. 1957. *Parkinson's Law, and Other Studies in Administration*. Cambridge: Houghton Mifflin Co.
- Petracca, M. P. 1992. *Rotation in Office: The History of an Idea*. içinde: *Limiting Legislative Terms*. (Ed: G. Benjamin & M. J. Maltsin). Washington, DC: Congressional Quarterly Press. ss. 19–51.
- Proudhon, P. J. 1927. *Proudhon's Solution of the Social Problem*. (Ed: H. Cohen). New York: Vanguard Press.
- Reybrouck D. V. 2013. *Against Elections, The Case for Democracy*. U. K: Penguin Random House.
- Rousseau, J. J. 2014. *Toplum Sözleşmesi*. (Çev: V. Günyol). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Samons, L. J. 2013. *Demokrasinin Nesi Var? Atina'daki Uygulamalardan Amerikan İbadetine*. (Çev: Y. Erdemli). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sinclair R. K. 1988. *Democracy and Participation in Athens*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stone, P. ed. 2011a. *Lotteries in Public Life: A Reader*, Exeter: Imprint Academic
- Stone, P. 2011b. *Luck of the Draw, The Role of Lotteries in Decision Making*, Oxford: Oxford University Press.
- Wagner, A. 1883. *Three Extracts on Public Finance*. içinde: *Classics in the Theory of Public Finance*. (Ed: R. A. Musgrave & T. Peacock). London: MacMillan. ss. 119-136.
- Wellington, H. H. 1996. *Term Limits: History, Democracy and Constitutional Interpretation*. *New York Law School Law Review*. 40: 832-853.

Zaphir L. 2019. Demarchy: A Flexible Deliberative Process for Contemporary Democracies. *Journal of Political Power*. 12 (1): 104-128.

Zeitoun H., Osterloh M. & Frey B. S. 2014. Learning from Ancient Athens: Demarchy and Corporate Governance. *Academy of Management Perspectives*. 28 (1): 1-14.